

30 aastat I Eesti Ametiühingute kongressist osavõtnud saadikute mõrvamisest Irboskas

30. augustil 1919. aastal avati Tallinnas Eestimaa Ametiühingute I kongress, mis etendas silmapaistvat osa töölisklassi võitluses kodanlike natsionalistide, eesti töötava rahva kõige kurjemate vaenlaste võimutsemise vastu. Kongress astus kokku ajal, millal kogu kapitalistlik maailm pidas sõda ainukese riigi vastu, kus oli võimul töötav rahvas — Nõukogude Venemaa vastu.

Saksa imperialistide otsesel abil ja Inglismaa, Ameerika ning mõnede teiste kapitalistlike maade reaktiooniliste ringkondade toetusel õnnestus eesti kodanlusel lämmatada Eestis töötava rahva poolt Suure Sotsialistliku Oktoobrerevolutsiooni tuleks lähikeseks ajaks kehtestatud nõukogude kord ja pääseda võimule. Eesti muutus nn. «iseseisvaks» vabariigiks, keda Lääne-Euroopa imperialistid vajasis platsardarina proletariaarse revolutsiooni hälli — Petrogradi — vallutamiseks ja võitluse edasiarendamiseks noore Nõukogude Venemaa vastu.

Eesti töötav rahvas, kes ei tahtnud sõjanda Nõukogude Venemaa vastu, jälgis vihaiga inglise-ameerika imperialismi septsusi. Eesti töölisklass jätkas aktiivset võitlust kodanlusega, vastates reaktiooni pealetungile streikidega, asutades ja tugevdades ametiühinguid, ilmutades avalikult oma poolehoidu Nõukogude Venemaale ja nõudes temaga peetava sõja lõpetamist ja rahu sõlmimist.

Eestimaa Kommunistlik Partei, kes sel ajal tegutses põrandal all, kutsus kõiki Eesti töötajaid üles toetama Nõukogude riiki ning paljastas inglise-ameerika imperialismi septsusi. Lõonud tugeva ülemaalise ametiühingu võrgu, liakkas partei selle Kesknõukogu kaudu tegema eeltöid üle-eestilise ametiühingute kongressi kokkukutsumiseks, teatades ühtlasi, et sellel kongressil on eesti tööliste klassivõitluses kaugeulatav tähtsus.

On arusaadav, et Eesti kodanlik valitsus sellises olukorras ei näinud meeleidi tööraha kongressi kokkuastumist. Kuid samuti ei võidud kongressi ära keelata, kuna kodanlus oli hiljuti Eestis välja kuulutanud sõna- ja koosolekuvabaduse.

30. augustil 1919. a. Tallinnas alanud Eestimaa Ametiühingute I ülemaalisel kongressil oli esindatud 116 ametiühingut ligi 40.000 liikmega. Kongressi enamuse — 382 saadikut 412 saadikust — toetas kommuniste. Kongress arutas ametiühingute ülesandeid seoses poliitilise olukorraga ja tõstis üles küsimuse: kas eesti proletariaat läheb tagasi kapitalismi juurde või edasi sotsialismile? Nagu nähtub kongressi resolutsioonidest, oli kongress üksmeelselt kapitalistide võimu kukutamise ja töölisklassi võimu, nõukogude võimu kehtestamise poolt. Oma edasise poliitika aluseks seadis kongress Kolmanda Internatsionaali otsused ja tegi ametiühingule ülesandeks selgitada laiaadele töölisklassidele, et ainult töölisklassi diktatuuri abil võib üles ehitada sotsialismi, ja võttis vastu otsuse, milles nõuti sõja lõpetamist Nõukogude Venemaaga.

Kongress ei saanud aga oma tööd lõpetada. Kongressi teisel tööpäeval piirasid relvastatud jõugud tolleaegse siseministri Hellati korraldusel ümber hoone, kus kongress pidas istungeid. Kongressile tehti ettepanek laiali minna. Kuid delegaadid keeldusid sellest. Arreteeriti 102 aktiivsemat kongressi saadikut, kes samal õhtul viidi jaama ja sõidutati tugeva relvastatud väe all Pihkva poole. 2. septembril saabus rong arreteeritutega Irboskasse, kus eraldati 26 inimest, peamiselt parteiliikmeid ja Kesknõukogu juhtivad tegelased. Olejäänud 76 arreteeritud töölistegelast saadeti üle

piiri Nõukogude Venemaale, lootuses, et nad vastastikuses tulistamises hävitatakse. Punaarmee valvuse tõttu ei saanud neist aga keegi kannatada ja kõik 76 läbi rinde saadeti jõudsid õnnelikult Punaarmee kaevikuisse, kust nad erirongil edasi Petrogradi saadeti.

26 varjastatud delegaati vaevles samal ajal Irboskas, kuni nad 6. septembril mahlasti. Mõrvatute hulgas olid Eesti töölisklassi silmapaistvad tegelased: Aleksander Annus, Eduard Hammer, Mihkel Koolmeister, Aleksander Pruul, Martin Oun, Johannes Alik, Martin Schmidt, Johannes Presman, August Tuuder, August Vollmann, Pauline Gutman, Johannes Mahoni, Johannes Kutmik, Johannes Riisman, dr. Jüri Rebane, Villem Maasik, Alfred Umberg, Marta Umberg, Johann Tippe, Harald Vennikas, Joh. Rätsep, Joh. Rummu, Aleksander Jääger, Karl Volbrük ja Johannes Veismann, kuna 26-ndal delegaadil, Ado Pärtelil õnnestus põgeneda ja ta pääsis eluga.

* * *

Pühapäeval, 4. septembril toimus Uue Irboskas leinamiiting 6. septembril 1919. a. Irboska väljadel mõrvatud Eesti Ametiühingute I kongressist osavõtnud saadikute mälestuseks, millest võtsid osa kõigi Eesti NSV ametiühingute vabariiklike komiteede esindajad, kohalikud organisatsioonid ning hulgaliselt Irboska töötavat rahvast.

Päikesepaisteline soe varasügise päev. Kell 14.00 alustab rongkäik liikumist kohale, kus 30 aasta eest Eesti kodanluse käsilased mõrvasid eesti töölisklassi 25 parimat poega ja tütar.

Rongkäigu ees kannavad Irboska kommunistlikud noored Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu pärga. Järgnevad pärjad kõigilt Eesti NSV ametiühingult, mida kannavad vanad revolutsionäärid, I kongressi saadikud Hans Eisen, Anna Karro, Gustav Mollert, Aleksander Kaev, mõrvatute omaksed ja ametiühingute vabariiklike komiteede esindajad. Koos Nõukogude Eesti töötajate esindajatega kannavad oma pärgi Irboska kommunistlikud noored, kes on tulnud avaldama oma austust langenud kangelastele.

Leinamiitingu avab Irboska linna täitevkomitee esimees sm. Volkov.

Pikema päevakohase kõnega esineb Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu vastutav sekretär sm. E. Martinson, kes annab lühikesi ülevaate Eesti Ametiühingute I kongressi käigust ning tol ajal Eestis valitsenud poliitilistest olukorrast.

Irboska parteiorganisatsiooni sekretär sm. Lašin oma sõnavõtus tähendas, et Irboska väljadel langenud ohvrid nõuavad meilt oma jõudude koondamist kätte võidetud vabaduse hoidmiseks.

Irboska kommunistlike noorte nimel võtab sõna sm. Sergejev, kes kõneleb tihedalt sõprusside eesti ja vene noorte vahel. Sõnavõttudega esinevad veel EK(b)P Keskkomitee ametiühingukomitee esimees sm. E. Johanson, I kongressi saadik sm. Hans Eisen, Balti Manufaktuuri tööline I kongressi saadik sm. A. Kaev ning delegatsiooni liige sm. Veltson, kelle isa sm. Volbrük mõrvati Irboskas.

Leinamiiting on lõppenud, ühishaud matub pärgade alla.

Veel kaua viibivad delegatsioonist osavõtjad ühishaua juures koos I kongressi saadikutega, kes jagavad oma mälestusi I kongressi tööst.

See leina-mälestusmiiting Irboskas kinnitas veel kord eesti ja vene rahva suurt sõprust ja otsusekindlust jätkata langenud sõltumeeste tööd, kes andsid oma elu meie kõigi vabaduse, õnne ja parema tuleviku eest.

ETA erikirjasaatja